

AZ ERDŐ SZEREPE CSEHSZLOVÁKIA VÁLTOZÓ KÖRNYEZETÉBEN

ING. MÜLLER, MICHAEL

Az ipar és az energetika óriási fejlődése az utóbbi évtizedekben számos olyan vonatkozással jár, amelyek a sűrűn lakott agglomerációkban a környezetet egyre nagyobb mértékben károsítják és gyakran rombolóan terjednek át olyan területekre is, amelyekben a természeti környezet alapvető összetevői — a talaj és ahhoz csatlakozva az erdők, a vizek és a légkör — még nemrég zavar-talanok voltak. Ezek a negatív vonatkozások az egész világon rendkívüli érdeklődést keltenek a természeti környezet működésének és védelmének kérdésköre iránt. A Csehszlovák Szocialista Köztársaság azok közé az országok közé tartozik, amelyek a tá-gabb értelemben vett környezet egyes összetevőinek össztársadalmi szerepével foglalkozni kezdtek.

Csehszlovákia alkotmánya az ország társadalmi rendszerének alapvető vonásai között egyebek mellett azt is tartalmazza, hogy „az állam gondoskodik a természet fejlesztéséről és sokoldalú védelméről, valamint a hazai tájak szépségének fenntartásáról, hogy ezáltal a nép jólétének egyre gazdagabb forrásait, megfelelő környezetét tárja fel a dolgozók egészségének szolgálata és üdülésük lehetővé tétele érdekében.

Így hangsúlyozza az alkotmány a tudományos, műszaki és gazdasági téren fennálló feladatokat. Ezek nehezek és bonyolultak. A már keletkezett vagy most keletkező károk megszüntetése mellett szükséges, hogy a feladatok megoldásához egyúttal tevékenyen, alkotó módon is hozzájárassunk. Nem elég a természetet a károktól megszabadítani és azoktól megvédeni, ezen túlmenően a természetet és a tájat úgy kell alakítani, hogy az állampolgárok részére lehetőleg egészséges környezetet alkosson. Az az elentmondásos helyzet alakult ki, hogy össztársadalmunk egyrészt az emberről gondoskodik, a termelést megszervezi és fejleszti, hogy életszínvonala lehetőleg magas legyen, másrészt azonban az iparosítás gyakran károsítja azt a környezetet, amelyben az ember él. Ezt az ellentmondást meg kell szüntetni: tudatára kell ébrednünk annak, hogy

**a természetromlás az iparosításnak és a népgazdaság fejlődésének nem
szükségszerű kísérőjelensége, hanem ellenkezőleg, az a törekvés az, amely
a természet és az emberi szükségletek tökéletes egybehangolására irányul.**

Ez a szocialista társadalom alapvonása. Ebből a tudomány, és különösen a gyakorlat részére, számos felelősségteljes feladat fakad.

Az utóbbi években számos tudományos kutatási és gyakorlati tapasztalat újból igazolja az erdő intenzív környezeti hatását. Már az is nyilvánvaló, hogy gazdasági jelentősége a társadalom számára gyakran meghaladja a hasz-

Az „Erdő a változó világban” c. konferencián német nyelven elhangzott előadás. Fordította: Gertheis Antal.

nösságnak azt a mértékét, amely a fa és más erdei termékek értékesítéséből adódik. Egyetérthetünk a közgazdászokkal, akik azt állítják, hogy „a fa évszázada” még nem ért véget, és hogy a fa mint nyersanyag, talán valamikor egyike lesz azoknak a természeti forrásoknak, amelyek iránt a legnagyobb igény mutatkozik. De az erdő nemcsak faanyagforrás, hanem a bioszféra egyik legfontosabb alkotórésze is. Napjainkban átértékelik az óceáni fitoplankton és az erdők szállította oxigén részarányának jelentőségét. A nem túl régi elképzelések ellenére, a tudósok hajlanak arra a nézetre, hogy a fotoszintézisből származó oxigén több mint a felét a szárazföldek erdei szállítják. Az erdők nagy jelentősége a bioszféra szempontjából ezért az eddigi felismerések feltétlenül komplex, tudományosan alátámasztott tanulmányozását és az így kapott eredmények érvényesítését teszi szükségessé az erdők felújításában.

Annak ellenére, hogy az erdők sokoldalú jelentősége (mind a fatermelés, mind az egyéb rendeltetések tekintetében) általánosan jut érvényre, az erdők gazdasági hasznát gyakorlatilag csak a fakészleten mérik, a legjobb esetben a melléktermékek (erdei gyümölcsök, gombák, gyógynövények, vad stb.) értékesítését is figyelembe véve, vagyis csak az erdei biogeocönózis anyagi oldalát. A másik, nem kevésbé fontos oldalt — a szolgáltatások társadalmi hasznát — ez ideig mennyiségileg nem értékelték. Ez a tény nemcsak az erdőgazdaság valódi gazdasági jelentőségét korlátozza a társadalmi termelésen belül, hanem az erdei készletek ésszerű népgazdasági hasznosítását és felújítását is negatívan befolyásolja.

Az erdő egyes funkciói egymást átszövik és egymással kombinálódnak. Azokat az erdőket, amelyekben a társadalmilag hasznos szolgáltatások jelentősége a fatermelést meghaladja, e funkciók jelentőségének és hatásának mértéke szerint Csehszlovákiában az egyéb rendeltetésű erdők különféle kategóriáiba soroljuk. Az egyéb rendeltetésű erdők területe Csehszlovákiában az elmúlt évtizedben lényegesen megnövekedett és jelenleg 861 000 ha-t ér el, ami a 4,5 milliónyi összes erdősült területnek 19%-a. Az egyéb rendeltetésű erdőknél belül az erdősült területnek az egyes rendeltetések szerinti megoszlása a következő:

— talajvédelmi erdők	27,4%
— természetvédelmi és más, közérdekű erdők	26,6%
— vízgazdálkodási elentőségű erdők	24,0%
— vadaskertek és nyilvántartott fácánosok	6,5%
— egészségvédelmi és üdülőerdők	5,9%
— kutatási és tanulmányi célokat szolgáló erdők	4,4%
— egyéb, különleges rendeltetésű erdők	5,2%

Ezen erdők összkiterjedésénél fontosabb az egyéb rendeltetésű erdőkben alkalmazott gazdálkodási mód, amelynek a rendeltetésből kell kiindulnia. Eddig az egyes erdőrészek különleges rendeltetésűvé nyilvánítása sok esetben csak a bennük folytatott használatok korlátozását vagy azok megszüntetését jelentette. Sok esetben éppen ez a vonatkozás volt döntő azokban a javaslatokban, amelyek arra irányultak, hogy bizonyos erdőket az egyéb rendeltetésű erdők kategóriájából kivégyenek.

Ha az erdők nem anyagi szolgáltatásainak jelentőségét, azok részesedését az életkörnyezet megteremtéséből mérlegeljük, akkor hangsúlyoznunk kell, ma komoly problémát jelent nekünk, miként irányítsuk erdőgazdaságunkat erre az új hivatásra. Az egyéb rendeltetésű erdőkről kialakult jelenlegi fel-

fogás nem tükrözi eléggé az erdőgazdaság komplex célkitűzéseit a társadalom életének jelenlegi feltételei között. Az erdő gazdasági rendeltetésének ki kell fejeznie valamennyi funkciót, amelyet az erdőnek az adott viszonyok és feltételek között teljesítenie kell. A mi feltételeink között az erdő rendszerint egy időben tölt be több funkciót, és ezért szükséges, hogy az erdőrendezésben jobban érvényre hagyjuk juttatni az erdők célszerű hasznosításának és a bennük folytatandó, többcélú gazdaságnak az elvét. Ezért fontos az erdő valamennyi funkciójának társadalmi fontosságát mérlegelni. Tisztázni kell, hogy milyen mértékig uralkodik közöttük az összhang vagy — adott esetben — hol mutatkoznak ellentmondások.

Fontos mérlegelnünk az egyes funkciók érvényesítésének gazdasági kihatásait, beesülnünk kell pénzbeli értéküket és e szempontok alapján kell megállapítanunk az egyes funkciók elsőbbségét és sorrendjét,

figyelembe véve a konkrét helyi és termeléshez kötött feltételeket. E megközelítés eredménye egy funkcionálisan integrált erdőgazdaság, amelyben az erdő funkcióit — bármilyen különbözők is legyenek azok — egymással összhangba hoztuk és a helyes arányokban kiegyensúlyoztuk. Az erdőgazdaság társadalmi-gazdasági fejlődésének jelenlegi szakaszát elsősorban a következők jellemzik:

- az elmúlt időszak további jelentős lépést jelent az erdőgazdaság szocializálása terén;
- az erdő értékes faanyag tartós forrása, e növekvő feladattal együtt nő az erdő egyéb funkcióinak jelentősége is;
- időszerű annak szükségessége, hogy a tudományos-technikai forradalom vívmányait konkrét formában és szervesen kössük össze a szocialista rendszer és a szocialista gazdaság előnyeivel.

Mindhárom felsorolt szoros összefüggés és kölcsönös feltételhez kötöttség viszonyban áll egymással. A gazdasági fejlődés elért foka, a tudományos-műszaki ismeretek és gyakorlat elért színvonala az a tér, amelyben az erdő-vagyon szocializálása megvalósul, mindezek az erdőgazdaság további fejlődésének lehetőségeit nyitják meg és kikényszerítik a fejlődés elvi irányainak és útjainak tisztázását a következő idősakra vonatkozóan.

A fa, mint az erdő fő terméke, egyike a legértékesebb és legkeresettebb nyersanyagoknak, és továbbra is az marad, felhasználása mindig növekedni fog. A fa jelentősége növekvő trendet mutat, ami nemcsak abból adódik, hogy Csehszlovákia népgazdaságában a fa felhasználása növekszik, hanem az egész világ nyersanyaghelyzetéből is. A második világháború végétől napjainkig a világ fafelhasználása megkétszereződött és 2,5 milliárd m³-t ért el. Várható, hogy a felhasználás az évszázad végéig ismét megkétszereződik. Az egy főre jutó erdőterület tekintetében Csehszlovákia a kilencedik helyen áll világviszonylatban, az egy főre jutó fogyasztás terén az ötödik helyen. Ezen túlmenően, olyan nyersanyagról van szó, amelynek termelése tartamos erdőgazdaság esetén teljesíthető. Csehszlovákiában a fa termelése tonnában kifejezve a harmadik helyet foglalja el, mégpedig a szén és a mezőgazdasági termékek (9,6 millió tonna) mögött.

Napjainkban különösen az erdő vízgazdasági, talajvédelmi, éghajlati és egészségvédelmi-üdülési hatásainak a jelentősége nő egyre nagyobb mértékben. A táj vízgazdálkodási rendszerében az erdők jelentős szerepet töltenek be. Az erdőterületre, amely Csehszlovákia egész területének 35⁰/₀-át foglalja el,

évente a légköri csapadék 50%-a hullik le a legfontosabb vízkészletet jelentve. Az erdők javítják a lefolyási viszonyokat, azok szabályozójaként működnek és egyúttal az éghajlati feltételeket is megjavítják. Az erdő- és a vízgazdálkodás dialektikus egészét képez és a gyakorlat már igazolja annak az állításnak a helyességét, hogy erdő nélkül nincsen élet. Az erdős vidékeken szennyeződik a víz legkevésbé emberi beavatkozások és a technika negatív hatásai által, ezért használati értéke nagy. A hegyvidékeken nagyra becsülik az erdő talajvédelmi funkcióját, de még a síkságok területileg korlátozott erdeinek is lényeges az erózió elleni jelentősége.

Az erdőnek az a képessége, hogy a légkörből a káros anyagokat felfogja, a zajt csökkenti, az éghajlatot erdön belül és a vele határos területeken módosítja, lehetővé teszi a higiéniai-egészségi funkció teljesítését. Belterjesen művelt tájban az erdő a mezőgazdasági kultúrák védelmét is biztosítja. Egyre nagyobb jelentőséghez jut az erdő az üdülési tevékenység helyszínéül. Csehszlovákia lakosságának már jelenleg is több mint 75%-a az erdőben keres felüdülést és ez az arány, a következő években a motorizmus fejlődésének hatására, a lakosság anyagi színvonalának emelkedése és hasonló tények következtében kétségtelenül gyorsan növekedni fog. Nagyon erős üdülési nyomás mutatkozik a nagyobb városok és ipari központok közelében fekvő erdők esetében. Az erdei üdülés kibontakoztatása társadalmi érdek, mivel a szabadidő hasznosításának ez a módja az ember fizikai és lelki erejének megújulása szempontjából a leghatékonyabb. Az erdő egyéb hasznos funkciói iránti követelmények is állandóan nőnek, mégpedig mind a fizikai hatások területén, mind pedig szociális téren.

Ellentmond mindezeknek, hogy a beruházási létesítmények fejlődése, az ásványi nyersanyagok kitermelésének fokozódása, új települések építése, ipari üzemek és völgyzárógátak építése, közlekedési vonalak létesítése, bővítése, üdülési létesítmények építése stb. fokozódó igényt támasztanak arra, hogy az erdőtalajt eredeti rendeltetésétől elvonják. Ez a folyamat természetes, de éppen az erdőtalaj kisajátítása szempontjából ésszerű szabályozást követel, tekintettel a hosszú távú össztársadalmi érdekekre. Ilyen körülmények között tehát új törvényhozási megoldást kellett keresni, főleg a következő vonatkozásokban:

- az erdőterület intenzívebb és hatékonyabb védelme,
- a szocialista szervek erdőterülethez való jogi viszonyának rendezése — ha a területen erdőgazdálkodást folytatnak — új jogintézmény bevezetésével,
- erdőterületek használata szocialista szervek által,
- zárt erdőtestek képzése és a nemzeti erdőtulajdon kezelésének koncentrációja,
- az erdők kategóriákba osztása elsődleges rendeltetésük alapján,
- a gazdálkodási módok és az erdőművelés alapelveinek szabályozása a természeti adottságok figyelembevételével,
- az erdő fokozott védelme károsító tényezők ellen,
- az erdőőrök munka- és hatáskörének szabályozása és hatékony szankciók bevezetése olyan szervek ellen, amelyek a törvény előírásait megsértik.

Holdampf Gyula kényes volt a helyes beszédre. Szakvizsgán elnökölve hallja az egyik delikvens feleletét az apróvad-teríték elszállításáról:

- ... és akkor a kokasokat az így előkészített szekerre felakasszuk.
- ... tjuk, tjuk — helyesbít az elnök, mire a jelölt észbekap és kiegészít:
- Ha tyúk van, akkor azt is!